

Oponentský posudek

Bakalářské diplomové práce,

Věry KAŠPAROVÉ,
KONCEPCE RESTAUROVÁNÍ A KONZERVACE
UMĚLECKÝCH DĚL NA PAPIROVÉ PODLOŽCE;

UNIVERZITA PARDUBICE FAKULTA RESTAUROVÁNÍ; Litomyšl 2013

Bakalářská práce neobvyklého rozsahu přes tři sta stran je rozčleněna v desetinném členění kapitol, podkapitol a jednotlivých statí na úseky zabývající se specifickými problémy především v oblasti restaurování uměleckých děl na papíře. Práce začíná stanovením obsahu základních pojmů frekventovaných v oblasti restaurování obecně. Je objasněno jak bude v práci užíváno pojmů, jako jsou restaurování, konzervování, reverzibilita, nebo retuše.

Na základě studia literatury formuluje obsah těchto pojmů. Při tom připomíná názory Františka Petra z počátku padesátých let dvacátého století. Diplomantkou zvolené citáty definic základních pojmů z jeho statí jen dokládají jak je pojmosloví v restaurování proměnlivé, málo určité.

Vysvětlením pojmů, které je ve svém výsledku potřebné pro restaurování konkrétní věci se autorka zabývá v rozsahu potřebném a požadovaném pro praxi restaurátorského zásahu. Při tom se diplomantka pohybuje, dalo by se říci, v prvoplánové rovině této problematiky. Takový postup má samozřejmě své výhody, ale i úskalí. Pro všechny, kteří se zabývají opravami a restaurováním památek je nezbytné zamyslet se nad obecnými problémy, a to především z pohledu posunu a změn významů těchto pojmů geografické oblasti v níž se pohybujeme (restaurujeme, NARO)). Se změnami významů základních pojmů souvisí i změny konceptů – projektů restaurování.

Od pojmu reverzibilita se diplomantka v textu své teoretické práce dostává k pojmu retuše.

Na zhruba deseti stranách textu je proveden pokus o vysvětlení pojmu, jeho užití v teorii i praxi restaurování, popsání a analýzy změny tohoto pojmu v čase atd. Bylo – li řečeno, že v oblasti vysvětlení významu základních pojmů oboru restaurování se diplomantka pohybuje v prvoplánové rovině, která dostatečně objasní pojem na úrovni potřebné pro praxi restaurování, pak je nutno konstatovat, že v kapitole o retuši postupuje podobným způsobem. Někdy se však pouští na výlety do zákoutí možných teritorií, v nichž se lze s tímto pojmem setkat.

Ve své práci uvádí: „*V oblasti použití retuše a doplňování chybějících částí uměleckého díla¹ a je mnoho nejasností, mnohdy se mezi odborníky vedou spory. Existují tři hlavní argumenty, proč k retuším nepřistupovat.*

Prvním z nich je otázka reverzibility², druhým je obava restaurátorů z možnosti dezinformace a dezinterpretaci v souvislosti s vědomím historické hodnoty a autenticity materiálu a třetím je argument hovořící o retuši jako ne příliš konzervátorském přístupu, kdy je retuš zbytečným krokem³.“

Z uvedených problémů by každý sám stačil na diplomovou práci. Po objasnění vzniku slova retušovat a popisu jeho historie využívání v restaurátorské praxi i teorii, shrnuje lapidárně výsledky svého poznávání a seznamování se s pojmem retuš následující:

Musíme si uvědomit, že každý vývojový stupeň je důležitý. Pokud bychom nepoznali restaurátorský přístup 19. století, na který reagovalo nové pojetí na počátku 20. století, které stálo v opozici a odsoudilo užití napodobivé retuše v rozsáhlé míře označené za podvrh, nemohlo by dojít k rozvoji nového pojetí přetrvávajícího do dnešní doby, požadujícího snadné odstranění doplňků a přiznání retušovaného místa.“

Diplomantka tak ,možná nechtěně, přispívá v této kapitole své diplomové práce do současných českých debat o povrchových úpravách rozličných materiálů, Nevjadřuje to sice ve svém textu explicitně, ale uvědoměním si proměnlivosti názorů na estetické a další interpretace restaurované památky, a nutnosti interdisciplinární spolupráce v oboru restaurování ukazuje, na možné pojetí problému, které není jenom teoretické, ale musí se opírat také o znalosti z restaurátorské praxe.

¹ POULSON, Tina Grette. *Retouching*, s. 1.

² Viz kapitola 1.3 **Reverzibilita**

³ POULSON, Tina Grette. *Retouching*, s. 65.

Po popisu základních pojmů užívaných v oblasti památkové péče a restaurování se autorka zabývá historií restaurování v českých zemích v období druhé poloviny dvacátého století,

Na základě studia literatury pak rekapituluje základní události v oboru restaurování v tomto relativně dlouhém období, na jehož počátku i konci stojí razantní změny, socioekonomických struktur společnosti. .

Je možné konstatovat, že není daleko od pravdy tvrzení, že například, pokud jde o změny v majetkové držbě a z toho plynoucích posuny v sociálních a ekonomických strukturách jsou tak rozsáhlé, že větší v českých dějinách snad byly jen změny po roce 1620.

To vše se odráží také v dílčím společenském subsystému – v obor restaurování. Práci skupin restaurátorů R-64 a Skupina 1966 se obor restaurování snaží zaujmout významné místo v rámci institucí a spolků zabývajících se ochranou a péčí o naše kulturní dědictví.

Za povšimnutí by určitě také stál alespoň popis situace v českém restaurování v osmdesátých letech dvacátého století a po roce 1989, il když to by byla spíše práce pro historika umění nebo historika

V následující kapitole (na stránce 30) diplomantka opouští okruhy bádání spojené s vývojem českého restaurování ve druhé polovině dvacátého staletí, aby se zabývala svou specializací tj. restaurováním uměleckých děl n a papírové podložce.

Z

V úvodu třetí části práce nazvané „Umělecká díla na papírové podložce“ se diplomantka pokouší charakterizovat umělecká díla na papírové podložce a specifikovat tento druh umělecké výtvarné tvorby.

I když se pokouší o zobecnění toho jakým druhem výtvarných artefaktů vlastně umělecká díla na papíře jsou, dostává se pouze k výčtu jednotlivin, které tyto aetefakty charakterizují. Po konstatování, že výtvarné dílo na papírové podložce má čtyři základní materiállové složky.

- papírovou podložku,

klíždlo, materiály upravující vlastnosti papírové podložky,

medium – barevná vrstva ,

Povrchová úprava - lak, fixáž;

důkladně popisuje tyto čtyři nezbytné komponenty uměleckých děl na papíře.

Dále se zabývá se čištěním, které u papírových děl považuje ještě za spornější činnost, než je tomu u maleb na jiných podložkách, jako například je plátno nebo zdivo v případě.

Uvádí také varianty možností degradace výtvarných děl na papíře.

Po popisu historie restaurování papírové podložky a vztahu starých a nových restaurování, které je věnována další část textu

následuje popis koncepcí restaurování, který je provázen vyobrazeními charakterizujícími danou metodu restaurátorského zásahu, protokoly o provedených činnostech souvisejících s restaurováním apod. .

Pod číslem 4.2. „Konzervační zásah“ diplomantka uvádí, že jde o zásah, který můžeme také nazvat „galerijním přístupem“ Torzo se stává v tomto případě estetickou kvalitou. Používá se u výtvarných děl *„u kterých by komplexní zásah, včetně retuší, či dokonce rekonstrukcí, vedl až za hranice, u kterých by doplňování rozsáhlých partií způsobilo dezinterpretaci ztrátu autentické hodnoty díla.“*

„Koncepce restaurování se v práci rozlišují podle intenzity zásahu . „ Zatímco u restaurování, či dokonce rekonstrukci bereme v úvahu i estetické hledisko a výtvarný výraz. Měřítkem pro porovnání pro nás může být „stupeň a míra intenzity prováděného zásahu vzhledem k dochovanému autentickému stavu památky.“⁴

V práci se užívá pro rozlišení KONCEPCÍ RESTAUROVÁNÍ intenzita a míra, stupeň restaurátorského zásahu, což jsou hodnoty relativně nesnadno stanovitelné, Uvažování o koncepci stojí na konstrukci, že na počátku postupu je originální památka, která se dochovala v současné podobě, my pouze zabezpečujeme konzervujeme, tedy, vnášíme do starých struktur pouze určité množství nového materiálu.

Koncepce je určena podle toho co (pouze hmotně??) přibude k originálu.

Kde jsou úbytky ? Existují i další koncepty restaurování.

Ke koncepci **Částečný restaurátorský zásah** se uvádí: „

„4.3 Částečný restaurátorský zásah Hlavní rozdíl mezi částečným

restaurátorským zásahem a komplexním restaurátorským zásahem spatřujeme

⁴ Autorka se v tomto případě přidržuje mimo jiné terminologie Vlastimila Wintera, K otázkám odborné terminologie, s. 182.

v rozsahu zákroku. Je nutné konstatovat, že přesné hranice mezi těmito dvěma zásahy není možné přesně definovat. Vždy se budeme při snahách o rozlišení těchto dvou skupin pohybovat na tenkém ledě. Částečným restaurátorským zásahem můžeme rozumět takový zásah, který se snaží o celkovou stabilizaci a skeletizaci objektu.

V porovnání s konzervačním zásahem je taktéž snahou částečného restaurátorského zásahu zachování autenticity v co možná největší míře. Zásah se omezuje ve většině případů pouze na technické a technologické kroky. Někdy se doplňují nepodstatné a drobné defekty, aby došlo k původnímu vyznění celkového stavu památky. U částečného restaurátorského přístupu se neprovádí žádné rozsáhlé estetické úpravy, tedy retuše, či dokonce rekonstrukce. Během částečného restaurátorského zásahu se provádí úkony snažící se o restaurování nejpoškozenějších částí díla⁵.

Částečný restaurátorský zásah může být do jisté míry označen jako kompromisní zásah⁶. Přináší s sebou poznatky konzervačního zásahu, což znamená maximální úsilí o zachování autenticity hmoty, a postoj zastoupený komplexním restaurátorským zásahem, který se snaží přiblížit původní estetické kvality díla.

Částečný restaurátorský zásah by mohl být označen i termínem ambulantní zásah prováděný nejčastěji z důvodu časového tlaku. Rozhodnutí o provedení tohoto zásahu může být ovlivněno i z ekonomických důvodů.⁷ „

Oponent se nebude zabývat rozbořem uvedeného textu, který ukazuje na komplikovanost situace, ke které dochází při zobecňování jedinečných událostí a artefaktů, kterými umělecká výtvarná díla rozhodně jsou. V takovýchto zobecňujících textech má samozřejmě svůj význam i to co se skrývá za jednotlivými použitými pojmy, co znamenají.

Diplomantka se následujícím textu podrobně zabývá dalšími možnými koncepcemi restaurátorského zásahu. Není však podle názoru oponenta předmětem posudku diplomové práce vést detailní diskusi o každé jednotlivé z nich. Hlavním předmětem diplomové práce je totiž mimo jiné prokázat znalost oborové problematiky, doložit, že

⁵ <http://wwwold.nkp.cz/restaur/typy.htm>

⁶ KAŠE, Jiří. *Kamenná socha*, s. 13.

⁷

absolvent se dokáže orientovat jak v praxi tak teorii oboru, své názory umí uspořádat a prezentovat atd.

Všechny tyto požadavky splnila diplomantka v dosud uváděných pasážích své práce v dostatečné míře.

V diplomové práci navazuje na kapitoly věnované částečnému restaurátorskému zásahu obsáhlá kapitola věnovaná **4.4. Komplexní restaurátorský zásah.**

Tato kapitola, která má rozsah cca čtyřicet stran, v množství podkapitol zkoumá na základě literatury i autopsie jednotlivé druhy retuší podle charakteru poškozených míst restaurovaného artefaktu a jejich začleňování do kontextu. Výčet druhů retuší je rozsáhlý a končí případem, kdy je nutné nahradit staré originální výtvarné dílo kopií. Stejně jako v případě koncepcí restaurování není ani v případě jednotlivých druhů retuší podle názoru oponenta předmětem posudku diplomové práce vést detailní diskusi o každé jednotlivé z nich. Hlavním smyslem diplomové práce je totiž mimo jiné prokázat znalost oborové problematiky, doložit, že absolvent se dokáže orientovat v praxi a teorii oboru, své názory umí uspořádat a prezentovat atd.

Také v této části práce diplomantka naplnila výše uvedené požadavky.

Další text zmíní oponent, vzhledem k rozsahu celé práce pouze v obrysech. Tedy, tato část diplomové práce se zabývá se konkrétním restaurováním: maleb z prackovského souboru.

Pokud jde o postupy je možné zmínit, že text v jednotlivých kapitolách uvádí průzkumy, jejich metodiku a realizaci, vyhodnocení průzkumů z toho vyplývající restaurátorský záměr, popis vlastní realizace, doporučení pro uložení restaurované památky.

Například v kapitole 5.5.RESTAURÁTORSKÝ ZÁMĚR se mimo jiné uvádí:

„staurátorský záměr . Jelikož budou vybrané malby sloužit k učebním účelům a názorné demonstraci koncepcí konzervátorských a restaurátorských zásahů, bude nutné ke každé zvolené malbě vytvořit individuální postup a stupeň restaurátorských prací.

Na základě výsledků restaurátorského průzkumu celého souboru a vybraných maleb s ohledem na stav díla byly navrženy ukázkové záměry pro jednotlivé typy koncepcí

u jednotlivých maleb. Návrhy restaurátorských zásahů pro jednotlivé malby jsou k dispozici v textové příloze Textová příloha 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21.“

Jedná se tedy o modelová restaurování, která jsou dokumentována pomocí „protokolů“ formálně prezentovaných jako tabulka. Tabulky zachycují etapy restaurování:

- 1, PROTOKOL O STAVU DÍLA NA PAPIROVÉ PODLOŽCE,
2. RESTAURÁTORSKÝ ZÁMĚR,
3. PROTOKOL RESTAURÁTORSKÉHO ZÁSAHU.

Oponentovi předložená diplomová práce Věry Kašparové naplňuje po formální stránce požadavky kladené na tento druh závěrečných prací studentů absolvujících bakalářský stupeň studia.

Jde o jeden z pokusů systematicky a zaznamenat, písemnou a obrazovou formou uspořádat jak pro potřeby studia, tak pro vlastní praxi, průběh restaurování památkového artefaktu, tentokrát na příkladu uměleckého díla na papíře.

Diplomantka podle názoru oponenta naplnila také požadavky kladené na odbornou úroveň tohoto typu závěrečných prací v bakalářském běhu studia.

Protože diplomantka splnila výše uvedené nároky navrhuje oponent zadavateli práce tj. Fakultě restaurování Univerzity Pardubice, předkládanou závěrečnou práci bakalářského běhu studia Umělecká díla na papíře“ **PŘIJMOUT** k obhajobě a navrhuje ohodnotit ji známkou „**VELMI DOBŘE**“ **plus, plus**.

PhDr. Vratislav Nejedlý, CSc.

IV Praze 9 – Sata licích dne 8. září 2013